

УДК 378:7.071.4

ДИНАМІКА ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ У ВИБОРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

Вертугіна В.М.

Педагогічний інститут, Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті акцентується увага на цінностях, якими керується сучасна молодь, обираючи професію педагога. Досліджено динаміку змін системи цінностей майбутніх педагогів протягом навчання у Педагогічному інституті на спеціальності «Дошкільна освіта». Означено умови підвищення статусу вихователя закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, формування ціннісних орієнтацій, педагогічна професія, майбутні вихователі.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови Української держави відбуваються значні суспільно-політичні перетворення, які, в свою чергу, стимулюють глибоке переосмислення людиною пріоритетів і цінностей. Людський спосіб життя зумовлює таке існування цінностей, де найвищою постає та, яка визначає сенс життя особистості, всю мотивацію її існування. Відомо, що система ціннісних орієнтацій особистості утворюється на основі пануючих в культурі ціннісних уявлень. О.О. Бандура зазначає, що кожен індивід у силу його вроджених і набутих особливостей і під впливом особистих життєвих обставин впорядковує їх по-своєму [1, с. 35]. Саме цінності детермінують потреби, які діють на рушійні механізми активної діяльності людини. Важлива роль в цьому належить стимулюючому і розвивальному середовищу, яке спочатку створюють батьки для дитини, а пізніше – заклад дошкільної освіти, школа, заклади вищої освіти. Зміни, що відбуваються в освіті, у процесах суспільного розвитку вимагають підготовку таких фахівців, які були б здатні керувати цим процесом, створювати умови для реалізації потреб кожного вихованця. Вихователі закладів дошкільної освіти стоять в центрі цих змін, своїм особистісним ставленням до них формують цінності у підростаючого покоління. Нажаль, у закладах дошкільної освіти сьогодні не вистачає фахівців, які б змогли зрушити зі старих рейок освітній потяг і спрямувати його на виховання творчої, ініціативної особистості. Молоді педагоги, отримавши вищу освіту, часто не йдуть працювати за фахом і причин цьому багато: зазвичай вони зароджені ще на етапі вступу до закладу вищої освіти, коли роль відіграє не мотив, а певні меркантильні потреби, інколи бажання працювати в дошкільній установі «пропадає» під час навчання, особливо після практики, коли студенти зустрічаються з реаліями життя і це свідчить про те, що відбулись певні зміни ціннісних орієнтацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування ціннісних орієнтацій особистості не є новою. Цій проблемі присвячено ряд досліджень відомих вчених: І.Д. Беха,

С.Л. Рубінштейна, П.П. Блонського, Л.А. Венгера. У сучасних дослідженнях представлено різні підходи до вивчення змісту поняття «цінності» й «ціннісні орієнтації» (С.Ф. Анісімов, О.О. Бандура, І.Д. Бех, Д.О. Леонт'єв), до становлення системи цінностей особистості в умовах навчання і виховання (М.С. Генік, М.С. Каган), до взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та інших феноменів особистісного розвитку людини (Г.А. Голубкова, О.І. Донцов, І.О. Білецька) тощо. Науковці, так чи інакше, досліджуючи поняття цінностей та ціннісних орієнтацій, дійшли висновку, що ціннісні орієнтації особистості не виникають ні звідкіль, а формуються протягом усього її життя під впливом різних чинників; вчені одноголосно стверджують, що процес формування ціннісних орієнтацій є фундаментом розвитку і становлення людини. Ті орієнтації та цінності, які були закладені людині з дитинства, впливають на її поведінку, стиль життя, вибір професії, соціальне оточення, вибір партнера, друзів [5]. Серед різних груп цінностей (цінності особистого життя, індивідуальні цінності, етичні цінності, цінності розвитку і пізнання) звернемо увагу на цінності професійної спрямованості. Н.П. Максимчук зазначає, що свідомий вибір пріоритетів вперше відбувається при виборі професії в юнацькому віці. Однак спеціальні дослідження щодо вивчення особливостей мотивації вибору і отримання професії вчителя та усвідомлення ними вимог до сучасного вчителя показали наявність широкого діапазону мотивів вибору професії педагога та відсутність мотивації, тобто випадковості вибору; переважання у студентів предметних мотивів та низький рівень їх поєднання з професійними, а значить відсутність установки на роботу в закладах освіти, падіння в зв'язку з соціальною ситуацією в країні питомої ваги мотивів престижності педагогічної професії; зміщення професійних мотивів вибору педагогічної професії до закінчення закладу вищої освіти [6]. Г.В. Беленька, акцентуючи увагу на базових цінностях особистості, зазначає, що вони формуються в період так званої первинної соціалізації індивіда, до 18-20 років, а потім стають достатньо стабільними, суттєво змінюючись лише у кризові періоди життя

людини і її соціального середовища. Проведене дослідження щодо формування цих цінностей у студентів спеціальності «Дошкільна освіта» показало, що уваги потребує розвиток професійної мотивації учіння у студентів. Науковець окреслила перспективні шляхи розвитку професійної мотивації учіння у студентів: орієнтація на особистісні потреби, очікування та інтереси студентів; розкриття у змісті навчальних предметів соціальної значущості обраної професії; особистісної значущості отриманих знань (виховання власних дітей, вміння будувати взаємодію з оточуючими); зацікавлення студентів самим процесом навчання; побудова навчальної взаємодії на засадах ділового партнерства [2; 3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті досліджень відомих науковців нас зацікавило питання щодо зміни ставлення до професії педагога під час обрання професії, під час навчання, причини бажання – небажання працювати за спеціальністю тощо.

Мета статті – розкрити динаміку змін системи цінностей у виборі педагогічної професії під час навчання на спеціальності «Дошкільна освіта».

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх досліджень показав, що серед сучасної молоді престиж професії вихователя закладу дошкільної освіти упав. Серед цінностей, які обирає підрастаюче покоління, педагогічна професія знаходиться аж ніяк не на перших місцях. Небагато випускників шкіл наважується присвятити своє життя педагогіці. А між тим відбувається старіння освітянських кадрів. Нами було вирішено уточнити як причини вибору професії вихователя, так і причини небажання працювати в закладах дошкільної освіти після отримання диплому про вищу освіту. Дослідженням було охоплено студентів перших – шостих курсів спеціальності «Дошкільна освіта». Методи, які використовувались в процесі дослідження: бесіди зі студентами, анкетування, статистична обробка даних.

Бесіда зі студентами показала, що не всі з них вступили до інституту за своїм бажанням, дехто взагалі є випадковий «прохожий», хтось вирішив «пересидіти» армію, деякі не вважають професію педагога престижною і тому не збираються працювати за профілем, а навчаються, щоб отримати диплом бакалавра, а якщо пощастить то й магістра.

Детальніше зупинимось на аналізі анкет, які були запропоновані студентам.

Всього у дослідженні взяли участь 126 студентів I-VI курсів. Анкета, яку заповнювали студенти, включала наступні питання:

1. Яка причина вашого вступу до Педагогічного інституту?
2. Чи шкодуєте ви про те, що вступили на спеціальність «Дошкільна освіта»? Чому?

3. Чи плануєте ви працювати за спеціальністю? Чому?

4. Який рівень освіти Ви плануєте отримати (початковий, перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий), науковий)?

5. На якій посаді Ви хотіли б працювати після закінчення інституту?

6. Чи подобається вам працювати з дітьми? Чому?

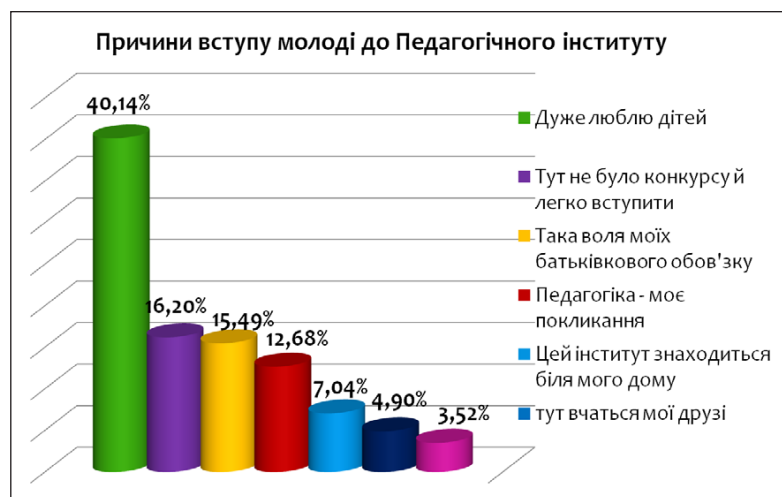
7. Охарактеризуйте ваше ставлення до педагогічної професії загалом і до професії вихователя закладу дошкільної освіти конкретно.

8. Якими цінностями, на Вашу думку, має володіти вихователь закладу дошкільної освіти?

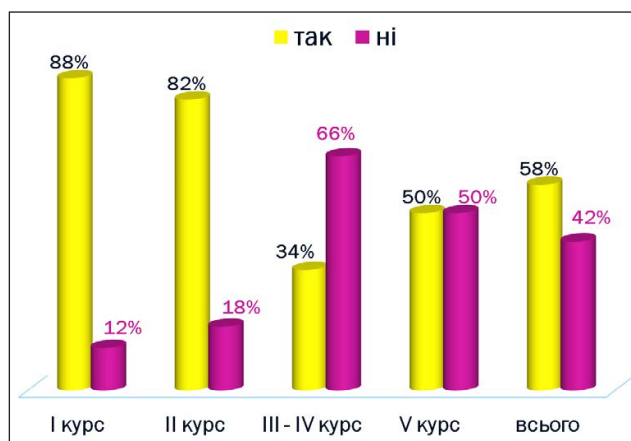
На перше запитання анкети: «Яка причина вашого вступу до Педагогічного інституту?» наскрізно на всіх курсах першість займає варіант відповіді «Дуже люблю дітей» (40,14%), що є великим позитивом. Також були відповіді типу «Педагогіка – моє покликання» та «На цей факультет не було конкурсу й легко було вступити» (I і II курс). Студенти, що навчаються на третьому й четвертому курсах відповідали «Така була воля моїх батьків» (15,49%). Інші відповіді показано на діаграмі.

Відповідаючи на друге питання анкети «Чи шкодуєте ви про те, що вступили на спеціальність «Дошкільна освіта»? Чому?», студенти першого та другого курсів майже одногласно висловили задоволення своїм навчанням. Проте, серед студентів третього і четвертого курсів третина (34%) шкодує про свій вибір. Деякі (17%) студенти п'ятого-шостого курсів також вважають, що зробили неправильний вибір професії, аргументуючи це тим, що мали деяку практику роботи з дітьми й усвідомили свою відповідальність за життя і виховання маленьких дітей. Хтось із них просто зрозумів, що не зможе працювати з дітьми на належному рівні, задовольняти при цьому їхні інтереси та потреби.

Відповіді студентів на третє запитання анкети «Чи плануєте ви працювати за спеціальністю? Чому?» порадували. Більше половини

майбутніх спеціалістів планують працювати за спеціальністю. Хоча серед студентів старших курсів все менше і менше охочих працювати педагогами. Звертаємо увагу на те, що 88% студентів першого курсу і 82% студентів другого курсу планують працювати в закладах дошкільної освіти. Серед студентів третього та четвертого курсів лише 34% бажають працювати педагогами. На запитання про те, яку ж професію хочуть освоїти ті, хто не планує працювати педагогами, давали різні відповіді. Найчастіше зустрічалися: філологія, психологія, економіка, юрисдикція. Найцікавішими були відповіді: кухар, робітник соціальної служби, актор та PR-менеджер.

Аналізуючи бажання наших студентів навчатись, ми запитали їх про рівень освіти, який вони хотіли б отримати. Більшість студентів хотіли б отримати повну вищу освіту. Серед студентів першого курсу хочуть отримати освітній рівень магістра 75% студентів, серед другого – 82%, третього і четвертого – 79%. Прагнення студентів до навчання, до отримання високого рівня знань радує й відкриває перед освітою України гарні перспективи розвитку. Разом з отриманням високого кваліфікаційного рівня освіти, студенти у майбутньому розраховують (хочуть) займати високі посади. Студенти магістратури не планують навчатись далі, їхню увагу не привертає науковий рівень, вони вважають, що «потрібно працювати», «заробляти гроші», «думати про сім'ю».

На запитання про посаду, яку хотіли б обіймати студенти після закінчення інституту були дані такі відповіді: «Директор закладу дошкільної освіти» (у майбутньому): 15% студентів першого курсу, 25% студентів другого курсу, 30% студентів третього і четвертого курсів. Серед студентів п'ятого-шостого курсів таку відповідь дали лише 2%, але 43% бажають працювати на керівних посадах, проте не у закладах дошкільної освіти. Відповідь «вихователь у закладі дошкільної освіти» дали 60% першокурсників, 58% студентів другого курсу, 55% – студентів – третього-четвертого курсу (деякі з них працюють в ЗДО). 15% студентів

5-6 курсів привертає увагу посада вихователя-методиста, 10% студентів мають бажання змінити фах вихователя закладу дошкільної освіти на інший, дотичний до педагогіки, психології (логопед, соціальний педагог, психолог), 15% обрали місця роботи, які не пов'язані з вихованням підростаючого покоління.

Досить втішними були 87% позитивних відповідей на запитання «Чи подобається вам працювати з дітьми?». Наші студенти справді люблять дітей і хочуть їх виховувати. Пояснювали свою відповідь студенти по-різному. Студенти перших курсів не могли конкретизувати й загально говорили про доброту й щирість до дітей. Студенти старших курсів відповідали творчо. Найцікавішими поясненнями були: «з дітьми завжди відчуваєш себе молодим», «діти ще не вміють думати шаблонно», «діти не вміють обманувати», «діти такі розумні» та інші. 13% студентів вважають, що з дітьми працювати дуже важко: «потрібно готуватись». «потрібно багато знати», «батьки дуже «розумні».

На запитання анкети «Охарактеризуйте ваше ставлення до педагогічної професії загалом і до професії вихователя закладу дошкільної освіти конкретно» 84% респондентів відповіли, що ставляться до педагогічної професії в цілому позитивно, але нарікають на низький статус професії у суспільстві та малу оплату праці. Позитивне ставлення до професії педагога висловили 77% опитаних першокурсників, 87% другокурсників, 85% студентів третього та четвертого курсів, 84% опитаних студентів магістратури. Є певні нарікання на неоднакове ставлення держави до посади вчителя початкових класів і вихователя закладу дошкільної освіти, яке проявляється у «меншій заробітній платі для вихователів», «не виплачуються підйомні при влаштуванні на роботу після закінчення навчання», статус вихователя нижчий, ніж статус вчителя» тощо.

Відповіді студентів на питання «Якими цінностями, на Вашу думку, має володіти вихователь закладу дошкільної освіти?» були наступні: студенти всіх курсів однією з найголовніших цінностей виділили «любов до дітей» («якщо не любиш дітей – не потрібно працювати з ними»), на другому місці – комунікативність (70%), на третьому – небайдужість (60%). Також були зазначені такі: співпереживання, толерантність, вихованість, «бути людиною».

На жаль, як показало дослідження, тільки певна частина майбутніх педагогів після закінчення інституту присвятить себе роботі з дітьми. І, якщо студенти перших курсів бажають працювати в закладах дошкільної освіти, то 18% студентів випускних курсів після закінчення інституту шукатимуть більш престижну роботу або ж після закінчення навчання на спеціальності «Дошкільна освіта» будуть здобувати іншу освіту.

Зазначимо, що мотиви у молодих людей при вступі до Педагогічного інституту були різними, протягом навчання у них відбулась переоцінка свого ставлення до професії педагога, вони більш виважено підходять до питання відповідальності за дитину-дошкільника, за її розвиток, у них спостерігається зацікавленість у знаннях щодо виховання і навчання малюка, з'являється інтерес до нових досліджень, які проводяться з дітьми дошкільного віку, до впровадження нових технологій у роботі з дошкільниками. Проте, щоб інтерес до виховання підростаючого покоління не падав і майбутні працівники закладів дошкільної освіти не розчарувались у виборі професії, необхідно підвищувати статус педагога загалом і вихователя зокрема.

На нашу думку, підвищення статусу вихователя закладу дошкільної освіти залежить від певних умов:

- популяризація професії вихователя через засоби масової інформації;
- організація у школах педагогічних класів з метою підвищення інтересу до професії вихователя;
- підвищення заробітної плати;
- надання безкоштовного (або частково оплачуваного) житла сім'ям педагогів (або для початку поставити на квартирний облік);
- підвищення рівня соціального захисту працівників освіти, зокрема введення безкоштовної медичної страховки (або повного медичного обслуговування) тощо.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на те, що формування ціннісних орієнтацій проходить протягом всього життя людини, необхідно ще з дитинства виховувати бажання стати педагогом і культивувати його протягом навчання в школі. Тоді молоде покоління, мотивоване внутрішньою потребою працювати на педагогічній ниві, буде прагнути підняти статус цієї професії, незважаючи на те, що у нашій державі лише декларується повага до вихователя закладу дошкільної освіти, а реалії показують інше. В процесі навчання в закладах вищої освіти велику роль у формуванні ціннісних орієнтацій відіграє роль викладача, особисте спілкування зі студентом, а не формальна перевірка сформованих чи несформованих уявлень через комп'ютер. Підтримка викладачем студента, особистий приклад часто є тим вирішальним прикладом, коли студент переосмислює своє ставлення до професії, зацікавлюється освітнім процесом і, як результат, стає вихователем дітей дошкільного віку, цінуючи свою професію і пишаючись нею. Подальшого вивчення потребує питання вибору професії перед вступом на навчання, тобто профорієнтаційна робота та підтримання інтересу до отримання знань у процесі навчання у закладі вищої освіти. Під час навчання потрібно розвивати у майбутніх вихователів педагогічні цінності: людські, духовні, практичні, особистісні педагогічні. Це процес складний, але результативний.

Список літератури:

1. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини в праві / О.О. Бандура: Національна академія внутрішніх справ України. – К.: [б.в.], 2000. – 200 с.
2. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти / Г.В. Беленька // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – 2012. – Випуск 4. – 219 с. – С. 114-119.
3. Беленька Г.В. Формування професійної мотивації учіння у студентів спеціальності «Дошкільне виховання» / Г.В. Беленька // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. – № 5. – 2006. – 198 с. – С. 56-61.
4. Іщенко Л.В. Психолого-педагогічна діагностика готовності майбутнього вихователя до формування творчої особистості дошкільника / Л.В. Іщенко, І.І. Орос, О.О. Ляховець // Наука і освіта. – 2017. – № 10. – С. 82-89.
5. Коберник Л.О. Динаміка змін ціннісних орієнтацій студентів як чинника виникнення конфліктних форм поведінки / Л.О. Коберник // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХП». – 2009. – № 4. – С. 23-28.
6. Максимчук Н.П. Професійні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя в системі особистих ціннісних орієнтацій / Н.П. Максимчук // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України Проблеми сучасної психології. – 2011. – Випуск 12. – С. 634-642.
7. Пантюк М. Роль професійно значущої мотивації у формуванні змісту професійних очікувань майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти / М. Пантюк / Молодь і ринок : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка Україна. – 2015. – № 12(131). – 169 с. – С. 10-15.

Вертугина В.Н.

Педагогический институт,
Киевский университет имени Бориса Гринченко

ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЙ СИСТЕМЫ ЦЕННОСТЕЙ В ВЫБОРЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРОФЕССИИ

Аннотация

В статье акцентируется внимание на ценностях, которыми руководствуется современная молодежь, выбирая профессию педагога. Исследована динамика изменений системы ценностей будущих педагогов во время обучения в Педагогическом институте на специальности «Дошкольное образование». Отмечено условия повышения статуса воспитателя заведения дошкольного образования.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, формирования ценностных ориентаций, ценности, педагогическая профессия, будущие воспитатели.

Vertugina V.N.

Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University

DYNAMICS OF CHANGES IN THE VALUE SYSTEM IN THE PROCESS TEACHING PROFESSION CHOICE

Summary

The article focuses on the modern youth values, who chose the profession of a teacher. The dynamics of changes in the value system of future teachers during the studies at the Pedagogical Institute on the specialty "Preschool education" is researched. The conditions of raising the status of the teacher of the institution of preschool education are indicated.

Keywords: values, values orientations, formation of value system, pedagogical profession, future educators.